

Over de houtvoorziening van Nederland: twee berichten

Persbericht Stichting Bos en Hout

*De toekomstige houtvoorziening,
een ernstig onderschat probleem
(Een Meerjarenplan voor de
Houtvoorziening vereist)*

De wereld komt onontkoombaar voor grote problemen bij de houtvoorziening te staan, vooral als gevolg van het verdwijnen van houtreserves in de van oudsher belangrijke produktiegebieden in de wereld, verder door een geleidelijke toeneming van het nu zeer lage verbruik van houtprodukten in de Derde Wereld.

Dit zijn enkele conclusies in een rapport van de Stichting Bos en Hout te Wageningen, waarin sterk wordt aangedrongen op een Meerjarenplan voor de Houtvoorziening van ons land. Een delegatie van de Stichting, bestaande uit voorzitter J. D. van der Harten, vice-voorzitter prof. ir. A. van Maaren en directeur, tevens auteur, ir. H. A. van der Meiden, heeft minister Van Aardenne heden dit rapport, dat handelt over de ontwikkelingen op de wereldhoutmarkt en de consequenties daarvan voor Nederland, aangeboden. Het is opgesteld op verzoek van het Ministerie van Economische Zaken en naar aanleiding van een motie Braams/Van der Linden, enkele jaren door de Tweede Kamer met algemene stemmen aangenomen.

Een schrijnend beeld vertoont het zeer lage verbruik van houtprodukten in de Derde Wereld, schrijnend omdat dit verbruik nauw ge-

koppeld is aan de welvaart; per hoofd van de bevolking is het in de ontwikkelingslanden slechts ruim 7% van dat in de industrielanden. De Stichting wijst op de onmisbaarheid van houtprodukten als gezaagd hout en papier voor de ontwikkeling van deze landen en op het sterk toenemende beroep dat zij, mede gezien hun te geringe en nog steeds sterk teruglopende bosareaal op de houtproductie elders zullen gaan doen. Dat "elders" betekent vooral Canada, Noord-Europa en Rusland. Noord-Europa moet echter nu al grote hoeveelheden ruw hout invoeren om zijn eigen industrie van voldoende grondstof te voorzien, Canada verwacht binnen tien jaar ernstige houtvoorzieningsproblemen en Rusland is consequent bezig zijn toch al beperkte houtexport te verminderen om de nog steeds toenemende behoefte van de eigen bevolking te kunnen dekken. (In Rusland is het papierverbruik nog niet een kwart van dat in Nederland!)

De mogelijkheden voor Nederland om ruw hout in te voeren zijn sterk afgenomen en zullen vrijwel verdwijnen. De invoer van hout en houtprodukten, nu al meer dan het gigantische bedrag van 6 miljard gulden belopend, zal steeds meer in de vorm van verder bewerkte produkten plaats moeten vinden, dit ten nadele van onze eigen houtverwerkende industrie. Nederland moet nu 92% van zijn behoefte aan hout en houtprodukten invoeren, voor een zeer groot deel van overzee. De EG biedt geen soelaas; de Gemeenschap voert zelf ongeveer

tweederde van zijn behoefte in, waarmee hout en houtprodukten de tweede importpost na aardolie vormen.

De Stichting Bos en Hout acht het nodig en zeer wel mogelijk dat Nederland in de komende decennia zijn dekkingspercentage opvoert tot minstens 25%. Zij gaat er daarbij vanuit dat het hoofdelijk verbruik van houtprodukten in ons land in de toekomst nog maar weinig of niet zal stijgen, vergeleken met de situatie vóór de huidige economische crisis. Zij meent dat ook andere landen hun in dit verband te optimistische opvattingen drastisch zullen moeten bijstellen.

De Stichting acht het volgende nodig:

- Een verhoging van de houtproductie in het bestaande bos met 30%. Dit is mogelijk bij een goed bosbeheer niet alleen met behoud van maar zelfs met verhoging van de recreatieve betekenis van ons bos.
- Een uitbreiding van ons bosareaal met 200.000 ha, waarvan 85.000 ha vóór het jaar 2000.
- Een uitbreiding van onze wegen andere grensbepantelingen met 20.000 kilometer productieve boomsoorten.
- Een sterke opvoering van het hergebruik van oud papier van 45% naar 55%.
- Een verbod op het gebruik van houtafval, zowel in het bos als bij de industriële verwerking van hout vrijkomend.
- Hergebruik van "oud hout", d.w.z. hout dat al eerder werd gebruikt.

De Stichting Bos en Hout dringt er in dit verband bij de minister van Economische Zaken op aan met spoed een Meerjarenplan voor de Houtvoorziening op te stellen, dit in nauw overleg met de minister van Landbouw en met het bij bos en hout betrokken bedrijfsleven. Zij acht een dergelijk plan onmisbaar voor een doelmatig, daadkrachtig beleid, mede in het belang van de meer dan 60.000 mensen in ons land die in de bos- en houtsector hun werk vinden en gericht op het veiligstellen van de toekomstige houtvoorziening van ons land.

**Uit: Nederlandse Staatscourant
Donderdag 19 mei 1983 – Nr. 95**

Minister Van Aardenne in brief aan Kamer:

*Nederland moet binnen 50 jaar
kwart van houtbehoefte zelf kunnen
dekken*

Nederland bevindt zich wat de houtvoorziening betreft in een netelige positie. De situatie wordt gekenmerkt door een omvangrijk houtgebruik en een gering bosareaal. De zelfvoorzieningsgraad ligt op slechts 8%, hetgeen zowel op Europees als mondiaal niveau zeer laag is. Minister Van Aardenne wil daarom maatregelen nemen om te bereiken dat de houtproductie zodanig wordt opgevoerd dat Nederland binnen een tijdsbestek van 50 jaar zelf een kwart van de houtbehoefte kan dekken. Dit blijkt uit een brief die Minister Van Aardenne (Economische Zaken) aan de Kamer heeft gezonden naar aanleiding van het eind vorig jaar door de Stichting Bos en Hout uitgebracht rapport met de titel "De beschikbaarheid van hout". Deze studie is op verzoek van de minister uitgevoerd nadat de Tweede Kamer daar begin 1980 in een motie om had gevraagd. De minister schetst in zijn brief de beleidsvoornemens die zijn geformeerd om genoemde

doelstelling te verwezenlijken. De overheid zal, blijkens de Nota Landelijke Gebieden, het bosareaal met 30 à 35.000 ha uit (laten) breiden. Minister Van Aardenne ziet verdere mogelijkheden in het gebruik van industrieel afvalhout, het benutten van weg- en grensbeplantingen en in het algemeen betere oogstmethoden. Hij wijst verder op de noodzaak van een goede planning en samenwerking tussen de betrokken ministeries. Ook zal de medewerking van het bedrijfsleven onmisbaar zijn, wil het gestelde doel gerealiseerd kunnen worden. De navolgende tekst is ontleend aan de brief van Minister Van Aardenne aan de Kamer.

Het rapport, "De beschikbaarheid van hout" bevat een gedegen inventarisatie van de vele aspecten van de mondiale en Nederlandse houtvoorziening. Het rapport bevat waardevolle aanknopingspunten voor een beleid, dat voor de Nederlandse houtvoorziening op middellange en lange termijn duidelijk merkbare positieve effecten zal sorteren, aldus de Minister.

Juiste conclusies

Hij is van mening, dat de conclusies in het rapport ten aanzien van de ontwikkelingen op de wereldhoutmarkt juist zijn. Mondiaal gezien neemt de groei van de behoefte aan hout en houtprodukten ten behoeve van de grondstoffen- en energievoorziening een zodanige omvang aan, dat – mede door een onverantwoord bosgebruik – wereldwijd voor een steeds verdergaande ontbossing moet worden gevreesd. Naast ecologische gevolgen als bodemerosie en dergelijke zijn ook de economische consequenties van deze ontwikkeling van niet te onderschatten betekenis.

Met name landen die gekenmerkt worden door zowel een hoog houtverbruik als een gering bosareaal, bevinden zich bij een afnemen-

de mondiale beschikbaarheid van hout in een bijzonder netelige positie. Nederland behoort met een zelfvoorzieningsgraad van circa 8% tot deze groep van landen. Een percentage dat niet alleen mondiaal laag ligt, maar dat ook schril afsteekt bij het gemiddelde EG-dekkingspercentage van 40%.

Indien de huidige ontwikkeling zich voortzet zal op afzienbare termijn een relatieve schaarste aan hout en houtprodukten, gepaard gaande met sterk oplopende prijzen, ontstaan. Op langere termijn moet voor een absolute schaarste worden gevreesd. Het onderhavige rapport schetst dienaangaande een realistisch beeld.

Opvoeren zelfvoorziening

In het licht van het bovenstaande zal het beleid primair gericht moeten zijn op het zo spoedig mogelijk opvoeren van de Nederlandse zelfvoorzieningsgraad aan hout en houtprodukten.

Minister Van Aardenne wil op korte termijn de totstandkoming van zodanige maatregelen bevorderen, dat het huidige dekkingspercentage van 8% binnen een tijdsbestek van 50 jaar zal worden opgevoerd tot ten minste 25%. Dit brengt met zich mee, dat uitgaande van de veronderstelling dat de behoefte aan hout en houtprodukten in Nederland per hoofd van de bevolking constant blijft, over 50 jaar de huidige productie van circa 1 miljoen m³ rondhout equivalenten (r.e.) zal moeten zijn opgevoerd tot 3,9 miljoen m³ r.e./jaar.

De Minister is zich ervan bewust, dat een dergelijke ambitieuze doelstelling alleen gerealiseerd kan worden indien op meerdere beleidsterreinen een gemeenschappelijke aanpak van de grond komt. Hij denkt daarbij aan de volgende mogelijkheden:

a het opvoeren van het gebruik van industrieel houtafval en zogenaamd "oud hout", waardoor over

50 jaar het verbruik zal zijn opgevoerd met circa 0,6 miljoen m³ r.e./jaar;

b het opvoeren van de produktie uit weg- en grensbeplantingen bij een extra aanleg van 10.000 km, waardoor de bestaande produktie ad 0,15 miljoen m³ r.e./jaar over 50 jaar zal zijn opgevoerd tot circa 0,3 miljoen m³ r.e./jaar;

c het eveneens opvoeren van de bestaande houtproduktie uit het huidige bosareaal van circa 0,85 miljoen m³ r.e./jaar tot circa 1,6 miljoen m³ r.e./jaar in het jaar 2030;

d het verbeteren van de hout-oogstmethoden, waardoor op zo kort mogelijke termijn in totaal 0,2 miljoen m³ r.e./jaar meer kan worden geproduceerd;

e ten slotte zal een belangrijk aandeel in de toekomstige houtvoorziening geleverd moeten worden door middel van een uitbreiding van het bosareaal. In de Nota Landelijke Gebieden is het voornemen neergelegd dat door of vanwege de overheid 30.000 à 35.000 ha bos zal worden aangelegd in de periode die loopt tot in de negentig jaren. Dit zal leiden tot een jaarlijkse houtproduktie van 0,26 miljoen m³ r.e./jaar in 2030.

Ook zal bosuitbreiding door particulieren worden gestimuleerd. In dat kader acht de minister het gewenst dat houtplantages worden aangelegd, die op relatief korte termijn circa 0,3 miljoen m³ r.e./jaar zullen kunnen produceren.

De onder a t/m e genoemde ontwikkelingen en maatregelen zullen, onder de genoemde conditie dat de behoefte aan hout en houtprodukten per hoofd van de bevolking toeneemt, de Nederlandse zelfvoorzieningsgraad ten aanzien van deze produkten in het jaar 2030 brengen op circa 20%. Om tot een zelfvoorzieningsgraad van ten minste 25% in 2030 te komen, zullen vóór het jaar 2000 nieuwe besluiten en maatregelen omtrent verdere bosuitbreiding moeten worden genomen.

De bosuitbreiding zal, te zamen met het huidige areaal, een zodanige houtproduktie tot stand moeten brengen, dat na verloop van tijd grosso modo de volgende produktmix wordt verkregen:

- 20% hard loofhout (bijvoorbeeld Eik en Beuk);
- 30% zacht loofhout (bijvoorbeeld Wilg en Populier);
- 50% naaldhout (bijvoorbeeld Douglas en Grove den).

Van een dergelijke opbouw van de Nederlandse houtvoorziening wordt verwacht dat deze zo goed mogelijk zal voldoen aan de toekomstige behoefte aan houtsoorten.

Minister Van Aardenne tekent hierbij aan dat, mochten er in de loop der tijd zodanige ontwikkelingen plaatsvinden dat het minimale dekkingspercentage van 25% niet wordt bereikt (hetgeen bijvoorbeeld het geval is indien er groei plaatsvindt van het binnenlandse houtverbruik), een extra aanplantactiviteit noodzakelijk zal zijn.

Maatregelen

De minister constateert, dat de beleidsdoelstelling zoals deze uitgewerkt is in de onder a t/m e genoemde aandachtsvelden alleen dan gerealiseerd kan worden indien een en ander gepaard gaat met een aantal voorwaardenschepende maatregelen. Deze maatregelen zullen vooral liggen op het vlak van:

- de bevordering van samenwerking, coördinatie en overleg;
- onderzoek;
- het wegwerken van belemmeringen;
- planning.

Intensivering van de samenwerking en bundeling van alle bij bos en hout betrokken instanties achten de bewindslieden van Economische Zaken en van Landbouw en Visserij (die primair verantwoordelijk is voor het houtproduktiebeleid) onontbeerlijk. Inmiddels is in deze

zin een aantal activiteiten op gang gebracht.

Ter stimulering van de samenwerking tussen het betrokken bedrijfsleven, het departement van Landbouw en Visserij en het departement van Economische Zaken is recent de Overleggroep houtvoorziening en -produktie ingesteld (zie *instellingsbeschikking in Staatscourant dd. 19 januari 1983*). Daarnaast heeft de Grontmij recent opdracht gekregen een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden en belemmeringen van aanleg van houtplantages op tijdelijk beschikbare terreinen en van weg- en grensbeplantingen. De resultaten van dit onderzoek zullen medio 1983 onder meer geëvalueerd worden in voornoemde overleggroep. Bij de bestaande zeer forse invoerbehoeften van de Europese Gemeenschap zijn plannen op ten minste Europese schaal noodzakelijk om de voorziening van de Gemeenschap met hout en houtprodukten te verhogen. Helaas is er tot dusver maar weinig vooruitgang bij het opstellen van een EG-bosbouwbeleid. De Minister van Landbouw en Visserij blijft echter streven naar intensivering van het overleg en verbetering van de coördinatie tussen de Lid-Staten. In dit verband is het dan ook verheugend te constateren, dat inmiddels een EG-onderzoekprogramma hout is gestart, in welk verband ook een belangrijk aantal Nederlandse projecten voor subsidiëring is aangemeld, zo stelt de heer Van Aardenne. Hij heeft met instemming bovendien kennis genomen van het feit, dat de Minister van Landbouw en Visserij inmiddels vrijstelling van herplantplicht voor nieuw aan te leggen houtplantages (produktiebeplantingen in korte omlopen) heeft verleend. Met deze maatregel is een belangrijke belemmering voor extra op produktie gerichte aanplantactiviteiten weggenomen. Ten slotte deelt de heer Van Aardenne mee dat zijn ambtsvoorgan-

ger recent in het kader van de enkelvoudige sectorstructuurverbeterende maatregelen het zogenaamde project Upgrading II heeft goedgekeurd (zie *Staatscourant* dd. 14 oktober 1982). Dit project beoogt in de papier- en kartonindustrie door middel van investeringen in reinigingsapparatuur ten behoeve van oud papier, de import van cellulose (houtprodukt) te verminderen.

Planning

Een veelomvattend beleidsprogramma als het onderhavige, gericht op vergroting van de zelfvoorzieningsgraad, is gebaat bij een goede planning. Aldus kunnen immers eventuele toekomstige knelpunten tijdig worden opgespoord, waardoor een anticiperende benadering mogelijk is. De opstelling van een in het rapport aanbevolen Meerjarenplan voor de Houtvoorziening acht Minister Van Aardene een goede basis voor deze planning. Indien dit plan vergezeld gaat van een voortrollend Tienjarenplan voor de Houtproductie zal de toetsing en eventuele bijsturing van de realisatie en planning aanmerkelijk vereenvoudigd worden. Een daaraan gekoppelde houtstroomanalyse – waarin elementen als de herkomst, bestemming, samenstelling en houtsortimenten en dergelijke worden uitgewerkt – zal bovendien waardevolle informatie kunnen verschaffen met betrekking tot een verantwoord investeringsprogramma in de bosbouw en de houtvoorziening. Het opstellen van een Meerjarenplan voor de Houtvoorziening en een Tienjarenplan voor de Houtproductie is alleen mogelijk en zinvol, wanneer de bij houtvoorziening en -productie betrokken partijen de behoefte daartoe gevoelen en bereid zijn daar aan mee te werken. In verband daarmee zal het invoeren van deze planvormen punt van overleg vormen in de eerdergenoemde Over-

leggroep houtproductie en -voorziening.

Nieuw onderzoek

Ten slotte is nog veel nieuw onderzoek nodig. Onderzoek dat onder meer ligt op het terrein van de bedrijfseconomische aspecten in de bosbouw, de toepassingsmogelijkheden van inlands hout ter vervanging van geïmporteerde houtsoorten, de potentiële produktiemogelijkheden van hout als energiedrager, alsmede onderzoek naar mogelijkheden om hout ten behoeve van vezelproductie in kleinere economische rendabele eenheden te verwerken. In dit kader is een aantal projecten onder handen, sommige met behulp van een ontwikkelingskrediet, terwijl onlangs op het gebied van kunstmatig drogen van populierehout en de toepassing van minder bekende tropische houtsoorten, alsmede voor een onderzoek tot het periodiek doen verrichten van een houtstroomanalyse subsidie is verleend. Dit toont aan dat ook het bedrijfsleven de problematiek heeft onderkend en met initiatieven ter oplossing daarvan is gekomen.

Het nemen van verantwoordelijkheid in deze door het bedrijfsleven is uiteraard van groot belang, omdat het uitvoeren van een ambitieus plan als het onderhavige slechts mogelijk is indien bedrijfsleven en overheid gezamenlijk en geïntegreerd optreden, zo besluit de Minister zijn brief.

Referaat Bos en hout op de Floriade

Samenvatting van een rapport van *B. den Hertog*. Het rapport ligt ter inzage bij de Stichting Bos en Hout,

de Vakgroep Boshuishoudkunde van de LH en bij drs. Th. A. M. Beckers van de Vakgroep Recreatiesociologie van de LH.

1 Onder auspiciën van de Stichting Bos en Hout te Wageningen heeft een aantal instellingen een expositie op de "Floriade 1982" te Amsterdam georganiseerd, gewijd aan de noodzaak en de betekenis van hout in onze samenleving en van het bos als leverancier van dat hout. Om extra aandacht op deze inzending te vestigen had de stichting een prijsvraag uitgeschreven. Die opzet bleek een succes; de prijsvraag was vaak een reden om de expositie grondiger te gaan bekijken teneinde de vragen te kunnen beantwoorden. Van de 53.000 formulieren die uitgegeven zijn, werden er 9.839 volledig ingevuld weer ingeleverd, dus 19%. Aan de hand van twee vragen is een klein onderzoek verricht via een steekproef van 814 inzendingen (8,3%). Het betrof vraag 6: "Geef in uw eigen woorden aan waarin vooral de betekenis van het Nederlandse bos ligt" en vraag 9: "Vindt u dat de houtproductie een belangrijke rol moet spelen in het Nederlandse bos?" Het onderzoek werd gericht op het bestaan van relaties tussen kenmerken van de deelnemers en de beantwoording van de vragen en tussen de antwoorden op de vragen onderling. Het al of niet bestaan van relaties is nagegaan met behulp van de tekentoets en de mediaantoets.

2 Van de deelnemers aan de prijsvraag is het volgende beeld verkregen. Het is te verwachten dat dit beeld overeenkomt met dat van de bezoeker van de hele Floriade. Bij gebrek aan gegevens is hieromtrent geen zekerheid verkregen. Het aantal deelnemers per provincie, uitgedrukt in procenten, is vergeleken met de verdeling van de Nederlandse bevolking over de provincies. Hieruit blijkt dat relatief veel deelnemers aan de prijsvraag

natuurbehoud: / 83%

Betekenis	% van de 814, die deze betekenis noemen
recreatie	82%
houtproductie	41%
zuurstofproductie	26%
natuurschoon en -beheer	15%
landschapsschoon	14%
luchtzuivering	11%
flora en fauna	10%
milieu	7%

n.b. Per deelnemer zijn meerdere betekenissen opgeschreven, de percentages mogen dus niet opgeteld worden.

uit nabijgelegen provincies kwamen. Het lijkt waarschijnlijk dat dit ook geldt voor de bezoekers aan de Floriade. Mensen die relatief weinig hoefden te reizen, hebben de expositie in verhouding meer bezocht. Uit de vergelijking van de deelname per leeftijdsgroep met het aandeel Nederlanders in die leeftijdsgroep is het volgende gebleken. Mensen in de leeftijdsgroep 11-30 jaar hebben in verhouding meer aan de prijsvraag deelgenomen. Mensen in de leeftijdsgroepen 0-10, en 40 jaar en ouder hebben de prijsvraag in verhouding minder vaak ingevuld. Ook dat zal waarschijnlijk gerelateerd zijn aan de samenstelling van de bezoekers van de Floriade.

3 Uit de beantwoording van vraag 6 blijkt dat recreatie als de belangrijkste betekenis van het Nederlandse bos gezien wordt, houtproductie als de op één na belangrijkste. Zie het volgende overzicht.

De hoge score van "zuurstofproductie" is opmerkelijk. Het is niet duidelijk of dit komt door de aandacht die nieuwsmedia hieraan schenken of door de enkele opmerking op een tekstpaneel op de expositie. De zuurstofproductie is als betekenis van het bos van geringe betekenis in vergelijk met bijv. de productie van de wereldzeeën. Indien informatie verstrekt wordt moet die volledig zijn.

4 Een opmerking over recreatie

lijkt hier wel op zijn plaats, gezien de hoge score van deze functie. Op grond van publikaties van Besouwvan Meer (1975 a en b), Staatsbosbeheer (1974, 1977 en 1978), Meeles (1982) en Heytze (1978 a en b) kan het volgende worden geconcludeerd. Bosrecreatie wordt van alle openluchtrecreatie-vormen het hoogst gewaardeerd. Van de Nederlandse huishoudens gaat gemiddeld op een zondag 7% naar het bos, dat is de hoogste deelname van alle openluchtrecreatie-vormen. Men legt hiervoor maximaal 30 km af en dat gebeurt bij voorkeur met de auto. De bezoekers zijn over het algemeen vooral hoger-geschoolden, gezinnen waarvan de ouders tussen de 30 en 50 jaar zijn en autobezitters. Als motief wordt meestal genoemd: natuurschoon, rust, ontspanning en de vlucht uit de dagelijkse sleur, gezondheid en voor de kinderen. Men blijft gemiddeld zo'n twee uur in het bos. Er wordt dan vooral gebruik gemaakt van de ontsluitingsvoorzieningen zoals paden, wandelroutes e.d. De belangrijkste activiteit is wandelen. Andere activiteiten worden meestal gecombineerd met een wandelingetje.

5 Uit de resultaten van de prijsvraag blijkt dat 97% van de deelnemers vindt dat er meer bos in Nederland moet komen, 1% vindt dat niet nodig en 2% heeft hierover geen mening.

6 Van de deelnemers aan de prijsvraag vindt 26% dat houtproductie geen belangrijke rol moet spelen in het bos, ondanks de expositie en de prijsvraag. Deze mensen noemen houtproductie dan ook niet als betekenis van het Nederlandse bos. Vooral de leeftijdsgroep 11-20 jaar staat "afwijzend" tegenover houtproductie. De 60-plussers staan minder afwijzend tegenover deze betekenis van het bos dan de andere leeftijdsgroepen. De mensen uit bosarme gebieden weten over het algemeen meer betekenissen van het bos te

noemen dan die uit bosrijke streken. De mensen uit stedelijke gebieden weten meer milieufuncties te noemen dan die uit landelijke streken. Dit zou veroorzaakt kunnen worden door het in het algemeen veel slechtere milieu in de stad.

7 Vooral opvallend op de expositie, maar ook bij de verwerking van de formulieren, was dat mensen die als groep de expositie bezochten, bijvoorbeeld families, de antwoorden van elkaar overschreven. Helaas is onbekend in hoeverre dit het beeld, verkregen uit de beantwoording van de vragen, heeft beïnvloed. Dus een enquête, gekoppeld aan een prijsvraag, geeft waarschijnlijk een enigszins vertekend beeld van de mening van de bezoeker.

8 Om een indruk te krijgen wat de invloed van de expositie is geweest op de beantwoording van vraag 6, is een vervolgonderzoek noodzakelijk. Naast het beeld dat nu verkregen is over hoe de expositiebezoeker tegen de betekenis van het Nederlandse bos aankijkt, is een beeld nodig van hoe de Nederlander die betekenis ziet. Hiertoe zal men een steekproef uit de Nederlandse bevolking moeten nemen, per provincie getrokken. Deze zal men de essentiële vragen uit de prijsvraag of beter geformuleerde vragen van soortgelijke strekking moeten laten beantwoorden, los van een bezoek aan een bos of expositie. Hieruit kan dan het landelijk beeld verkregen worden. Door die resultaten te vergelijken met die van dit onderzoek kan een beeld worden verkregen van de invloed van de expositie. Indien men aan een steekproef uit de deelnemerslijst dezelfde vragen nog eens voorlegt, kan bepaald worden in hoeverre de expositie een langdurig effect heeft gehad. Het resultaat van een dergelijk landelijk onderzoek zou tevens een mooie aanvulling zijn op het beeld dat Staatsbosbeheer heeft gevormd uit de

(lets kloek zie boven)

reeds bestaande onderzoekgegevens.

Internationalisatie van de Nederlandse landbouwwetenschap

Uit de inleiding van minister ir. G. J. M. Braks tijdens het 15e lustrum van het Nederlands Instituut voor Landbouwkundige Ingenieurs op 18 mei 1983 te Wageningen.

De kracht van de Wageninger, zowel tijdens zijn opleiding als bij zijn beroepsuitoefening, is en dat moet ook zo blijven, dat hij met zijn hoogwaardige specialisme betrokken is bij de praktijk en zicht houdt op het geheel waarvoor hij uiteindelijk werkt.

De landbouwkundige wereld, onze belangen en interesses houden niet op bij onze landsgrenzen.

Denk alleen maar aan onze betrokkenheid bij de EG, bij de overige westerse industrielanden, bij het oostblok en ook bij de ontwikkelingslanden.

Bij deze internationale rol van de landbouwwetenschap, zowel het onderzoek als het onderwijs, wil ik even stilstaan.

In deze tijd zal de theorievorming over de landbouw en de wetenschapsbeoefening niet alleen multidisciplinair, in wetenschappelijk opzicht grensverleggend en in maatschappelijk opzicht blikverruimend dienen te zijn, maar ook letterlijk grensoverschrijdend.

Onze analyse van het landbouwsysteem zal eerder op mondiaal dan op landelijk niveau dienen te geschieden.

Studie en onderzoek dienen een strategisch karakter te krijgen. Dan wordt het mogelijk om beleidslijnen te ontwikkelen die gericht zijn op het welzijn van mensen binnen en buiten onze landsgrenzen.

Als we hiervan uitgaan, kent de landbouw drie doelstellingen:

– de produktie van voldoende voedsel, de basis om ook de armoede in de Derde Wereld te bestrijden;

– de biologische produktie van non-food produkten, waaronder bloemen, hout en natuurvezels, maar ook van biotechnologische produkten;

– de instandhouding van een evenwichtig ecosysteem, waarvan zowel het gecultiveerde als het nog natuurlijke ecosysteem een onderdeel vormen.

Deze doelstellingen, de wijze van theorievorming en het strategische karakter van studie en onderzoek zullen gevolgen hebben voor het overheidsbeleid en het landbouwkundig onderzoek en onderwijs.

Met name op het gebied van het fundamentele en toegepaste onderzoek en dat van de doorstroming van onderzoeksresultaten, kan ons land de ontwikkelingslanden met deskundigheid bijstaan bij de opbouw van een infrastructuur.

Daarbij kunnen de activiteiten van overheid en particulieren worden gebundeld. Het is een kwestie van samen doen, en dan vooral samen met de ontwikkelingslanden. Anderzijds zullen we nog veel moeten leren. We hebben in Nederland niet de kennis in pacht, al denken sommigen dat nog steeds.

Wetenschappelijke kennis heeft over het algemeen een internationaal karakter en het getuigt van onverstand als daarvan slechts beperkt gebruik wordt gemaakt.

Een en ander zal een doelgerichte internationalisatie van de Nederlandse landbouwwetenschap kunnen inluiden: dat wil zeggen in bepaalde onderwijsprogramma's zullen internationale aspecten een wezenlijk onderdeel van de studie gaan vormen.

Dit kan o.a. bevorderd worden door de tweede-fase-programma's af te stemmen op internationaal onderwijs, en deze – waar mogelijk – in het Engels te verzorgen.

Het onderzoek zal zich moeten blijven richten op internationale landbouwkundige problemen.

Daartoe zullen we de uitwisseling van en de samenwerking met deskundigen uit andere landen moeten uitbreiden, maar tevens ons beleid moeten richten op een effectievere taakverdeling tussen zusterinstellingen in de ontwikkelde en in de nog in ontwikkeling zijnde landen.

Commentaar van de redactie

Deze – zeer welkome – rede van de minister geeft aanleiding tot twee opmerkingen:

1 Het bosbouwkundig onderzoek is van oudsher sterk internationaal georiënteerd en georganiseerd. De International Union of Forestry Research Organisations (IUFRO) is gesticht in 1891-1892 en daarmee een der oudste internationale wetenschappelijke organisaties. Op het ogenblik is de IUFRO met zijn 239 werkgroepen en onderzoeksgroepen van onschatbare waarde voor uitwisseling van ervaring, methoden, materiaal en kennis, voor gemeenschappelijke bestudering van problemen, voor coördinatie van onderzoek, voor het initiëren van nieuw onderzoek.

2 Het lijkt een laag-bij-de-grondse opmerking, maar de meest acute belemmering voor alle vormen van internationale samenwerking in het bosbouwonderzoek is gebrek aan geld. De ambtelijke reisbudgetten krimpen de laatste jaren snel, waardoor onderzoekers in een nationale isolement teruggedreven dreigen te worden. Dat is een forse rem op hun produktiviteit. De minister kan niet de bedoeling gehad hebben alleen maar een vriendelijke platonische verklaring af te leggen. We zijn benieuwd naar zijn beleid in deze.

Persberichten Ministerie van Landbouw en Visserij

"Bos kan hout leveren zonder dat andere functies daaronder lijden"

"Het verhogen van het producerend vermogen van bos heeft mijn grote aandacht. Dit uiteraard zonder dat de recreatieve en natuurwaarden hieronder te lijden hebben".

Aldus minister ir. G. J. M. Braks (landbouw en visserij) in zijn rede tijdens de prijsuitreiking van de prijsvraag van de Stichting Bos en Hout ter gelegenheid van de Floriade '82.

De bewindsman onderstreepte dat de waarde van bos als houtleverancier maatschappelijk minstens zo belangrijk is als de recreatieve, landschappelijke en natuurwaarde ervan. Een groot deel van het houtverbruik door de rondhoutverwerkende industrie in ons land wordt namelijk gedekt door de binnenlandse productie. Bij een afnemend aanbod van rondhout op de wereldmarkt, zal het belang van de binnenlandse houtproductie voor de rondhoutverwerkende bedrijven steeds groter worden. Zeker gezien het feit dat ons op vrij korte termijn zelfs een wereldhouttekort te wachten staat. De mogelijkheden om zowel het houtproducerend vermogen als de recreatieve en natuurwaarden van bos te stimuleren, acht minister Braks zeer wel aanwezig. In het Meerjarenplan voor de bosbouw, dat volgens schema dit najaar uitkomt, zal een en ander worden gepresenteerd.

Ook kleine(re) firma's kunnen bosprojecten indienen

"Het bedrag van de f 175 mln. werkgelegenheidsgelden dat in 1984 en 1985 besteed zal worden in de bosbouw is nog niet vastgesteld maar zal zeker niet alleen worden aanbesteed via de grotere cultuurmaatschappijen".

Dit verklaarde minister ir. G. Braks (landbouw en visserij) desgevraagd tijdens een openbaar mondeling overleg met de Vaste Commissie van Landbouw der Tweede Kamer op 24 mei 1983.

Zoals bekend is in de werkgelegenheidsnota aangekondigd dat f 175 mln. voor 1984 en 1985 beschikbaar zal zijn voor projecten in bosbouw, landinrichting, het natuurbehoud en de openlucht recreatie.

Deze werkgelegenheidsprojecten moeten om voor subsidiëring in aanmerking te komen, voldoen aan een aantal voorwaarden, zoals:

- zij mogen niet concurrentievervalsend zijn;
- zij moeten qua uitvoering uitbesteed worden;
- zij moeten een versterking van de marktsector inhouden;
- zij moeten additioneel zijn (dus geen vervanging van ander werk betekenen);
- zij moeten bij voorkeur uitgevoerd worden door langdurig werklozen (liefst jeugdigen);
- zij moeten deels extern gefinancierd worden.

De bewindsman nam hiermee de indruk weg dat kleinere firma's die werk in de particuliere bossen verrichten geen projecten zouden kunnen uitvoeren, die voor subsidie in aanmerking kunnen komen.

Momenteel is door een drietal grote cultuurmaatschappijen slechts een algemeen overzicht verkregen van de projecten in ons gehele land die mogelijk voor de regeling in aanmerking zouden komen.

Minister Braks heeft tot organieke herzieningen besloten

Minister ir. G. Braks (landbouw en visserij) heeft beslissingen genomen over een evenwichtige indeling van het departement, naar aanleiding van de noodzakelijke inpassing van de hoofddirectie

Natuurbehoud en Openluchtcreatie in de organisatie van het ministerie.

Naast de organieke eenheden van algemene aard onder de secretaris-generaal blijven er twee directoren-generaal en wel voor Landbouw en Voedselvoorziening en voor Landelijke Gebieden en Kwaliteitszorg.

Het directoraat-generaal Landbouw en Voedselvoorziening bestaat uit de directies Algemene Zaken, Akker- en Tuinbouw, Bedrijfsstructurele Aangelegenheden, Internationale Economische Aangelegenheden, Landbouwonderwijs, Marktorderingsvraagstukken, de Plantenziektenkundige Dienst, de directies Veehouderij en Zuivel alsmede Verwerking en Afzet van Agrarische Producten, de Veterinaire Dienst en de directie van de Visserijen.

Het directoraat-generaal Landelijke Gebieden en Kwaliteitszorg bestaat uit de directies Algemene Zaken, Milieu en Planologie, Agrarische Hulp aan Ontwikkelingslanden, Beheer Landbouwgronden, Faunabeheer en Landbouwkundig Onderzoek, de Landinrichtingsdienst, de hoofddirectie Natuurbehoud en Openluchtcreatie, de Rijksdienst voor de Keuring van Vee en Vlees (in oprichting), het Staatsbosbeheer en de directie Voedings- en Kwaliteitsaangelegenheden.

Deze herindeling gaat gepaard met de overdracht van de behartiging van de belangen van de agrarische productie bij de provinciale bestuurlijke organen en de provinciale planologische commissies naar de hoofdingenieurs-directeur voor de (agrarische) bedrijfsontwikkeling, die in de provinciehoofdsteden zijn gezeteld.

De directeur-generaal Landbouw en Voedselvoorziening zal in de Rijksplanologische Commissie de belangen van de agrarische productie behartigen; de directeur-generaal Landelijke Gebieden en

Kwaliteitszorg o.m. die van natuurbehoud.

De Landinrichtingsdienst zal, overeenkomstig de bedoeling van de ontwerp-Landinrichtingswet, werken als neutrale inrichtingsdienst ten behoeve van de landbouw, de openlucht recreatie, het natuurbehoud en overige bij de inrichting van het landelijke gebied in het geding zijnde aangelegenheden.

De nieuwe indeling van het ministerie van landbouw en visserij geldt met ingang van 1 juni 1983.

Beleidsvoornemens

Tevens heeft de bewindsman een aantal nader uit te werken beleidsvoornemens kenbaar gemaakt, die o.m. betrekking hebben op de overdracht van deeltaken van de ene beleidsdirectie of dienst aan de andere. Onder meer zullen de volgende deeltaken worden overgebracht:

- de toelating van bestrijdingsmiddelen en van diergeneesmiddelen naar de directie Voedings- en Kwaliteitsaangelegenheden;
- paardesport, hobbyfokkerij, sportvisserij en volkstuinwezen naar de directie Openlucht recreatie van de hoofddirectie Natuurbehoud en Openlucht recreatie;
- bezigheden van juridische aard die nog bij vakdirecties plaatshebben zullen zoveel mogelijk geheel worden geconcentreerd bij de directie Juridische en Bedrijfsorganisatorische Aangelegenheden;
- alle onderzoeksinstituten en -instellingen die nog elders ressorteren, zullen onder de directie Landbouwkundig Onderzoek worden gebracht;
- voorzover dat nog niet het geval is, zullen proefstations (waar het praktijkonderzoek plaatsheeft) bij de betreffende vakdirectie worden ondergebracht.

Voorts wenst minister Braks o.a. de meest wenselijke organisatie voor andere deeltaken onderzocht

te zien. Onder meer gaat het daarbij om de aangelegenheden betreffende het faunabeheer, het welzijn van dieren en het milieubeheer. Tevens zal onderzoek plaatsvinden naar de wenselijkheid van een herstructurering van het provinciale apparaat van het ministerie. Voor de uitwerking van een en ander is een uit enkele topambtenaren bestaande stuurgroep onder leiding van de secretaris-generaal, mr. G. J. van Dinter, ingesteld.

Het personeel van het ministerie, alsmede de beide Kamers der Staten-Generaal en de centrale organisatie voor overheidspersoneel zijn inmiddels van deze beslissingen en beleidsvoornemens in kennis gesteld. Hierbij hebben deze organisaties aangetekend dat met hen over het voortbestaan van twee directoraten-generaal vooraf geen overleg heeft plaatsgevonden.

Mutaties

In verband met de nieuwe departementale indeling zullen enige hoofdamtbenaren met een nieuwe taak worden belast. Per 1 juni 1983 werd drs. G. van der Lely (47) aangewezen als directeur Algemene Zaken, tevens plv. directeur-generaal Landbouw en Voedselvoorziening. De heer Van der Lely, thans algemeen directeur Staatsbosbeheer, volgt hiermee dr. ir. M. P. M. Vos op, die sedert 1 mei j.l. voorzitter van het Hoofdproduktschap voor Akkerbouwprodukten is. Eveneens per 1 juni a.s. werd ir. F. C. Prillewitz (48), thans directeur van de hoofddirectie Natuurbehoud en Openlucht recreatie aangewezen als algemeen directeur Staatsbosbeheer.

Met ingang van 1 januari 1984 wordt dr. ir. W. M. Otto (64) op zijn verzoek ontheven van de leiding van het directoraat-generaal Landelijke Gebieden en Kwaliteitszorg. Er is besloten mr. J. P. van Zutphen (57), thans plv. secretaris-ge-

neraal, voor te dragen als opvolger van de heer Otto. Vooruitlopend op zijn optreden als directeur-generaal zal de heer Van Zutphen, naast zijn functie van plv. secretaris-generaal, binnen het Directoraat-Generaal Landelijke Gebieden en Kwaliteitszorg met name belast zijn met de leiding over de (hoofd)directies Agrarische Hulp aan Ontwikkelingslanden, Landbouwkundig Onderzoek, Natuurbehoud en Openlucht recreatie, Voedings- en Kwaliteitsaangelegenheden en de Rijksdienst voor de Keuring van Vee en Vlees. Mr. T. H. J. Joustra (32), thans adj.-directeur van de directie Juridische en Bedrijfsorganisatorische Zaken volgde de heer Van Zutphen in verband hiermee per 1 juni op als directeur van die directie en werd tevens aangewezen als plv. secretaris-generaal.

Drs. J. B. Pieters (40) werd per 1 juni j.l. belast met de leiding van de hoofddirectie Natuurbehoud en Openlucht recreatie. De heer Pieters, thans directeur Algemene Beleidsaangelegenheden - tevens plv. hoofddirecteur - van NBOR, werd per gelijke datum tevens aangewezen als tweede plv. directeur-generaal Landelijke Gebieden en Kwaliteitszorg.

Mr. J. P. van Zutphen (geboren 19-1-1927 te Utrecht) trad in 1945 in dienst bij het ministerie van landbouw en visserij; eerst bij de Cultuurtechnische Dienst (thans Landinrichtingsdienst) te Utrecht en vanaf 1961 bij de directie personeelszaken te Den Haag. Hij beëindigde na een avondstudie te Leiden in 1963 met succes zijn rechtenstudie. In 1964 werd hij geplaatst bij de directie juridische en bedrijfsorganisatorische zaken en na zeven jaren bevorderd tot adj. directeur bij deze directie. Op 1 januari 1979 werd de heer Van Zutphen plv. directeur-generaal voor landinrichting, grond- en bosbeheer. Sedert 1 oktober 1980 is hij directeur juridische en bedrijfsorganisatorische zaken, tevens plv. secreta-

ris-generaal van het departement van landbouw en visserij. Mr. van Zutphen is Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Drs. G. van der Lely (geboren 17-8-1935 te De Lier), studeerde in 1961 af aan de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam. Datzelfde jaar trad hij in dienst van de Cultuurtechnische Dienst van het ministerie van landbouw en visserij. In 1972 volgde zijn benoeming tot adj.-directeur; in 1976 tot directeur van de directie beheer landbouwgronden en van de gelijknamige stichting. Sedert 1 april 1980 is de heer Van der Lely directeur van Staatsbosbeheer. Sedert de nadere regeling van de verantwoordelijkheden bij deze dienst voor de bos- en landschapsbouw en voor het natuurbehoud is hij als algemeen directeur van een drie-hoofdige directie van het Staatsbosbeheer opgetreden.

Mr. T. H. J. Joustra (geboren 6-2-1951 te Hengelo) studeerde in 1975 te Groningen af in het Nederlands recht, waarna hij in dienst kwam bij het ministerie van landbouw en visserij. Op 1 juni 1981 werd hij adj.-directeur bij de directie juridische en bedrijfsorganisatorische zaken.

Ir. F. C. Prillewitz (geboren 2-2-1935 te Rotterdam) studeerde in 1959 af in de cultuurtechniek aan de Landbouwhogeschool te Wageningen. Van 1960-1963 was hij agrarisch-sociaal voorlichter bij de Christelijke Boeren- en Tuindersbond in Gelderland. Tussen 1963 en 1974 was de heer Prillewitz werkzaam bij de Rijksplanologische Dienst, aanvankelijk als facetplanoloog landbouw, later als hoofd van de afdeling landinrichting. In 1974 trad hij in dienst bij het ministerie van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk, als directeur na-

tuurbehoud en openluchtrecreatie (NBOR). In 1981 werd hij hoofd-directeur NBOR bij hetzelfde ministerie en sedert november 1982 als zodanig bij het ministerie van landbouw en visserij.

Drs. J. B. Pieters (geboren 5-7-1942 te Utrecht) was, na het behalen van het doctoraal examen Sociale Wetenschappen aan de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam, enkele jaren bij het bedrijfsleven werkzaam. In 1970 trad hij in dienst van het departement van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk, waar hij ten laatste belast werd met de leiding van de directie Algemene Beleidsaangelegenheden van de hoofd-directie Natuurbehoud en Openluchtrecreatie, tevens plv. hoofd-directeur NBOR. In deze functies is hij sedert november 1982 werkzaam bij het ministerie van landbouw en visserij.

Telex van KNBV

Zijne excellentie de Minister van
Landbouw en Visserij
ir. G. J. M. Braks
Ministerie van Landbouw en
Visserij
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Excellentie,

Naar aanleiding van uw beslissing over een indeling van uw departement, waarbij er twee directoraten-generaal zullen blijven, meent de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging het volgende onder uw aandacht te moeten brengen.

Uit uw beslissing blijkt voorschijnlijk niet dat de belangen van de bosbouw en het bos in al zijn facetten, t.w. recreatie, houtproductie en natuurbehoud, op een evenwichtige wijze zullen worden behartigd.

Deze onduidelijkheid ontstaat doordat wij moeten constateren dat directeur-generaal Landbouw en Voedselvoorziening met name de agrarische produktie zal behartigen en de directeur-generaal Landelijke gebieden en Kwaliteitszorg onder meer die van natuurbehoud.

Wij dringen bij u erop aan te bevorderen dat de directeur-generaal Landelijke gebieden en Kwaliteitszorg de totale belangen van de bosbouw en dus ook van de houtproductie, en van de openluchtrecreatie, in de Rijksplanologische Commissie zal gaan behartigen.

Eveneens hebben wij vernomen dat er een aanpassing van het directiestatuut van SBB zal plaatsvinden. Wij verzoeken u dringend dat in de taakomschrijving van de directeur die specifiek belast wordt met het beleidsterrein van de bosbouw de economische facetten van de bosbouw een evenwichtig en

benoemd onderdeel vormen.

De Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging is de mening toegedaan dat in het recente verleden op een opbouwende wijze over bosbouw is gepraat en gehandeld, hetgeen mede te danken was aan de instelling van uw departement en SBB. Wij vertrouwen er in dat de ingeslagen weg van de afgelopen jaren zal worden voortgezet.

Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging.

Hoogachtend,

prof. ir. M. Bol,
voorzitter

ir. J. L. Volmuller,
secretaris